

ב"ה
שנה כ
גליון ה (קיט)
סיון - תמוז תשס"ה

אוצר החכמה
28788

קובץ בית אהרן וישראל

אוצר החכמה
28788

מאסף מרכזי לתורה והלכה לחו"ר הישיבות והכוללים
של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות

כתובת המערכת:

רח' אבינועם ילין 11

ת.ד. 50197 ירושלים 91053

טל. 02-5370106 פקס. 02-5382581

E-mail: amachon@neto.bezeqint.net

מאסף מרכזי לתורה והלכה לחו"ר הישיבות והכוללים של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות

ישיבה גדולה "בית אהרן וישראל" - ירושלים
 ישיבה גדולה "סטאלין קארלין" - ניו יארק
 ישיבה קטנה "זכרון אלימלך" - ירושלים
 ישיבה קטנה "בית אשר" - רמות, ירושלים
 ישיבה קטנה "תפארת יוחנן" - ביתר עילית
 ישיבה קטנה "סטאלין קארלין" - בני ברק
 ישיבה קטנה "תפארת יוחנן" - ניו יארק
 כולל אברכים "בית אולפנא דרבינו יוחנן" - רמות, ירושלים
 כולל אברכים "סטאלין קארלין" - ניו יארק
 כולל ללימוד ש"ס "סטאלין קארלין" - ירושלים
 כולל אברכים "בית אהרן וישראל" - ירושלים
 כולל אברכים "מתיבתא דרבי יוחנן" - טבריה
 כולל אברכים "סטאלין קארלין" - בני ברק
 כולל אברכים ללימוד הוראה "משנת דוד" - ביתר עילית
 כולל אברכים ללימוד או"ח "סטאלין קארלין" - ביתר עילית
 כולל אברכים "תפארת אהרן וישראל" - ביתר עילית
 כולל אברכים ללימוד ש"ס "סטאלין קארלין" - מודיעין עילית
 כולל אברכים "סטאלין קארלין" - מודיעין עילית
 כולל אברכים ללימוד חו"מ - מודיעין עילית
 כולל אברכים ללימוד ש"ס "סטאלין קארלין" - גבעת זאב
 כולל אברכים ללימוד יו"ד "סטאלין קארלין" - ירושלים

©

כל הזכויות שמורות - הודפס בדפוס המכוון

התוכן

גנוזות

פירושי בעלי התוספות על התורה (ד)
פרשת כי תשא - פקודי
הערות ציונים ותיקונים על הרמב"ם
מדע אהבה זמנים
בענין נוסח הברכה על דברי תורה

עמוד

ה מרכותינו בעלי התוספות נ"ע
מכתבי יד
יג רבי חזקיה די סילוה זלה"ה
אב"ד ירושלים, בעל "פרי חדש" (תט"ז - תנ"ו)
כז רבי זאב וואלף הלוי אלסקער זצ"ל
בעל "חידושי הרד"ה" (ת"ס - תק"מ)

חידושי תורה

בענין קידושי ייעוד לו ולבנו

לא הרב יעקב דוד אילן
ר"מ בישיבת "כנסת יצחק" חדרה

בענין הקדשות

לח הרב יואב רוזנטל
קארלין סטאלין ירושת"ו

בסוגיא דשומא הדר והמסתעף

נ הרב אברהם אלימלך בריזל
בית אולפנא דרבינו יוחנן, ירושת"ו

בגדרי שעבוד נכסים

סו הרב בנימין ויסברג
עיה"ק ירושלים תובב"א

בענין שינוי רשות גבי לוקח ויורש

ע יוחנן בר"י בראנד
ישיבת קארלין סטאלין, ירושת"ו

בירורי הלכה

קריאה למשטרה בשבת בעת פריצה
ודין בא במחתרת

עג הרב יחזקאל סולומון
בני ברק

בענין צביעה כאוכלין בשבת

פ הרב שלמה אנגלרד
רב ביהמ"ד ראדזין, ב"ב

שכירות אדם לאמירת קדיש
או לימוד לעילוי נשמתו

פח הרב מתתיהו שווארץ
מח"ס "משפט הצואה"
בית אולפנא דרבינו יוחנן, ירושת"ו

בענין בישול אחר בישול

צב הרב שאול בוסקילה
רב ביהמ"ד חניכי הישיבות הספרדים, קרית ספר

בדיני שהיית צלי בשבת

צח הרב נחום אברהם גולומב
כולל השתלמות בהוראה "קארלין סטאלין" ביתר

בדיני כבוש בדבר חריף באיסור
ולגבי מרור וחמץ בפסח וד' מינים

קי הרב מאיר יחזקאל בוקשפן
כולל ללימוד יו"ד קארלין סטאלין, מודיעין עילית

לשון חכמים

קכה	הרב מאיר שלזינגר עיה"ק ירושלים תובב"א	בענין זיהוי דג חלזון של תכלת
קכט	הרב גדליה דוב דרקסלר עיה"ק ירושלים תובב"א	בהעלותך את הנרות
קלד	הרב י. יעקב כהן בני ברק	ענייני תרמוד ובר נצר בדברי חז"ל

הערות

קלט

הערות שונות - הרב אשר אנשיל שווארץ, בית שמש / הערות שונות - הרב יהודה קוק, ר"כ "זכרון חי" בני ברק / בענין דג שאני טועם ובענין תיבת "לקח" - הרב אהרן שושיצקי, בני ברק / בענין האדנים למשכן - הרב יעקב שמואל שפיגל, פתח תקוה / בענין הג"ל - שלמה זלמן בויס, קרית צאנז, נתניה / הרבי ר' יהונתן אייבשיץ - הרב שלמה זלמן שמעיה, מח"ס "עיונים בהלכה" "ברכת מועדיך", ירושת"ו / בענין קרש שזכה להנתן בדרום - הרב טוביה מנחם עהרנרייך, ירושת"ו / בענין קדימת נעל שמאל לימין בסגירה ע"י סקוטש - הרב אלתר חיים בידרמן, ביתר / הערות שונות - הרב יעקב ישראל מקלב, בני ברק / השמטות לתגובה בענין עירוב תחומין בין בני ברק לתל אביב - הרב אריאל בוקוולד / בענין מבטא הדל"ת הרפה - הרב יעקב לויפער, ירושת"ו.

קנז

תיקוני סופרים

על תולדות הגאון בעל סמיכת חכמים זצ"ל - הרב חיים דובער גולבסקי, מח"ס "ממקור ישראל" ועוד. ניו יארק

הרב מאיר שלזינגר

בענין זיהוי דג חלזון של תכלת

כתב הרה"ק ר' שמשון מאוסטרופוליא זי"ע בספרו מחנה דן (דף רצ"ה) אין לנו תכלת כי לאחר החורבן נגנז... והנה זה ימשך עד ת"ר לאלף הששי, כי בשנת ת"ר (האדמו"ר מראדזין נולד בסוף שנת תקצ"ט) יתחיל אור החכמה להאיר על מלכות... והנה אז יקום אחד משורשיה ובכח התורה... ויברר וילבן מציאות התכלת ודיניו... ובכח זה יעשה את התכלת בפועל... ובדאי שבדורו לא יסכימו על זה במהרה... עכ"ל"ק והובא בספר התכלת עמוד 159.

והנה ידוע כי זה לפני כמה דורות קם האדמו"ר מראדזין גאון עצום בכל מכמני התורה וגם בקי במדעי הטבע ובשילוב שניהם תתר להחזיר עטרת התכלת שנאבדה בעו"ה במשך הגלות, והשקיע הרבה עמל תחילה בבירור סוגיא זו עפ"י הש"ס ומדרשי חז"ל ופי' הראשונים ובמיוחד בדעת הרמב"ם שהעלה בפרוטרוט ענין התכלת להלכה, ואח"כ עבר לחיפוש וחקירה עד לצביעה למעשה של תכלת מסוג דג הנקרא טינטפיש (דג הדיו) המתאים לכל ההגדרות והתנאים שהעלה קודם מחז"ל ורמב"ם.

הן אמנם רוב חכמי ומאורי ישראל כשעתו לא אבו בחדשות ולא קבלו דבריו לשנות מאומה והמשיכו להטיל לבן בלבד בציצית אך לעומת זאת היו גם מגדולי ישראל שהסכימו לדבריו [אמנם יש שנמנעו להורות כן בפומבי אך לעצמם חששו ולבשו בהצנע ציצית עם תכלת] ומאז נהגו כן חסידי ראדזין ועוד חוגים מסוימים ואנשים פרטיים שהצטרפו להם ושמרו והעבירו מסורת צביעת תכלת זה של הראדזינר.

בשנים האחרונות חדשים מקרוב באו שאף הן בעקבות הראדזינר הלכו לחקור ולחפש ולחדש מעצמם חדוש מצות התכלת אך הגיעו למסקנא שהוא חלזון הנתון בתוך צדף הנקרא מורקע'ס וביססו דבריהם א. על מחקר הארכיאולוגים שמצאו במקומות שנראים כבתי צביעה עתיקים הרבה מצדפים אלו ב. פקפקו מאד על עצם אמיתות צורת הצביעה של הראדזינר אם באמת דם החלזון הוא הגורם לצבע התכלת או החום הגדול משאר הסממנים שנותנים עמו ג. חלקו על עצם פירוש של הראדזינר בגמ' וראשונים והוכיחו שחלזון הוא דוקא בצורה כזאת המתאימה לסוג זה שמצאו (וכבר קדם להם הרב הרצוג ששיער שחלזון התכלת הוא מסוג הצדפים).

ועל כך ובעיקר על הנקודה השלישית בביאורי הסוגיא מגמ' וראשונים נסוב מאמר זה לברר מקחו של האי גאון וצדיק הגאון מראדזין וצ"ל בזיהוי חלזון התכלת האמיתי עפ"י חז"ל ופירושי הראשונים.

טעות טכני

הרמב"ם (הלכות ציצית פ"ב ה"ב) כתב שצבע דג החלזון הוא תכלת וכותב הראדזינר (בספר פתיל תכלת עמוד מ"ג) שדג הדיו הוא בצבע תכלת והראדזינר מעיד שהוא עצמו ראה אותו והצבע שלו הוא תכלת ואחרי כמה שנים בא הרב הרצוג וכתב (בספר התכלת עמוד 411) שצבע דג הדיו אינו תכלת וכתב שזה קושיא חמורה על הראדזינר ונשתוממתי איך יתכן שיחלקו על מציאות אם צבע דג הדיו הוא תכלת או צבע אחר והלכתי בעזה"י לברר את המציאות עד שדיברתי עם זה שעושה כיום את התכלת של הארדזינר הרב החסיד ר' יצחק אנגלרד שליט"א ואמר לי שטבע דג הדיו הוא שמחליף את הצבע שלו לפי הסביבה שהוא נמצא ולפי"ז יוצא שבין מה שכתב הראדזינר ובין מה שכתב הרב הרצוג אמת והיינו שהראדזינר כותב מפורש שראה אותו כשהוא נמצא בתוך הים והרי הים צבעו תכלת או גם דג הדיו הוא תכלת אבל הרב הרצוג מסתבר שראה אותו במעבדה לא בתוך הים ושם במעבדה אינו צבעו תכלת.

יוצא מזה שקושית הרב הרצוג היא טעות טכני ואינה קושיא כלל כי כשכתב הרמב"ם שהחלזון הוא תכלת כוונתו כשבאים לצודו מתוך הים ושם דג הדיו הוא תכלת כמו שהעיד הראדזינר.

ועכשיו אתחיל את גוף הענין

הנה הראדזינר אמר שחלזון בתכלת הוא דג הדיו והרב הרצוג חלק עליו ואמר שחלזון הוא בעל חי החי בנרתיק (קונכיה-צדף- מהייר קאפ) ובמאמר זה יוכח בעהשי"ת ששני הסברות אמת, כי סתם חלזון הוא כהרב הרצוג ורק חלזון דתכלת הוא כהראדזינר.

חלזון דתכלת

הנה תיאור התכלת מקורו בגמ' מנחות (מד.) ת"ר חלזון זה (וי"ג זהו) גופא (מראה גופו רש"י) דומה לים וברייתו (תבנית דיוקנו. רש"י עפ"י שטמ"ק אות ז') דומה לדג עכ"ל הגמ'.

הנה האדמו"ר מראדזין אמר שדג הדיו הוא החלזון שבו מתפרשת ברייתא זו כפשוטה הסימן הראשון הוא שדומה לים דהיינו שהצבע שלו תכלת כבר כתבתי שהראדזינר מעיד שראה את דג הדיו והצבע שלו הוא תכלת הסימן השני בברייתא הוא שתבנית דיוקנו של החלזון דומה לדג כי דג הדיו אינו נראה כדג ממש כי מלבד צבעו (שאינו כצבע הדג) הרי גם עצם דיוקנו רק דומה לדג כי פיו נפתח לכמה חלקים וגם בזנבו הוא משונה מדג.

והרמב"ם (ציצית ב' ב') הביא שני סימנים אלו והוסיף עוד שתי סימנים וזה לשונו מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו ובים המלח הוא מצוי עכ"ל.

הסימן השלישי הוא דמו שחור כדיו, הראדזינר כותב בספרו שפוני טמוני חול (עמוד לח) וגם דמו השחור כדיו הוא תחת ידי עכ"ל.

הסימן הרביעי הוא בים המלח הוא מצוי כתבו האחרונים שאין כוונתו למה שקוראים בזמן הזה ים המלח שהרי לים המלח של זמנינו קורא הרמב"ם ימא של סדום אלא כוונתו שחי במים מלוחים של ים ולא במים מתוקים של נהר והראדזינר כותב בספרו פתיל תכלת (עמוד מד) לא יחיה (דג הדיו) רק במי הים ולא במים מתוקים עכ"ל.

שאר חלזונות

והנה הרמב"ם סותר עצמו דבהלכות ציצית כתב שחלזון הוא דג ובפירוש המשניות (כלים פ"ב מ"א) כתב שחלזון הוא שרץ המים והם שני הפכים כמבואר ברמב"ם הלכות מאכלות

אסורות (פ"ב הי"ב) שהחיים בים נחלקים לשתי סוגים מי שיש לו צורת דג נקרא דג ומי שאין לו צורת דג נקרא שרץ המים ע"ש.

וכדי ליישב הסתירה צריך על כרחך לומר שהחלזון דציצית אינו אותו חלזון דמשניות כלים והיינו שחלזון דציצית הוא דג ויש לו כל הארבעה סימנים הנ"ל והוא מתאים עם דג הדיו אבל חלזון דמשניות כלים הוא צבע שאינו בצורת הדג לכך נקרא שרץ המים, ומקורו של הרמב"ם שיש שתי סוגי חלזונות הוא מלשון הגמ' במנחות (מד.) שהסוגיא שם מדברת על תכלת דציצית ואיתא שם ת"ר חלזון זה (גמ' זהו) גופו דומה לים וברייתא דומה לדג עכ"ל הגמ' ומדייק הרמב"ם מלשון חלזון זה שדוקא חלזון זה דציצית יש לו סימנים אלו משא"כ שאר חלזונות וכדי שלא יקשה לך איך שני סוגי בעלי חיים נקראים בשם אחד אומר לך שבאמת יש קשר בין שניהם וגם בשיטת המיון המקובלת כיום נמצא דג הדיו במשפחת הרכיכות המשותפת לו ולחלזונות כמו שכתב בספר התכלת עמוד 174.

ואם בכל זאת יקשה לך לקבל מושג חדש שיש שתי סוגי חלזונות אומר לך שזה לא חדש, עצם המושג שיש יותר מאחד כבר נזכר ביד רמה בסנהדרין דף צא. שם מוזכר בגמ' חלזון וכתב שם וזה לשונו מסתברא דהאי חלזון דהכא לאו האיך דאמרין גבי תכלת הוא אלא מינא אחרינא עכ"ל. עכ"פ זכינו להוציא מדעת הרמב"ם דהחלזון שצובעים בו הציצית הוא דג וכשיטת הרדזינר ונסתר מזה דעת האומרים דחלזון דציצית הוא צדף.

והנה הרב הרצוג מקשה על הראדזינר (ע"י ספר התכלת עמוד 373) שהשם חלזון המצוי בגמ' נמצא גם בסורית ובערבית ובשתי השפות הללו הוראתו זוחל בעל נרתיק וברור שם כוונת הגמ' לזה וזה מתאים לצדף זהו קושיית הרב הרצוג.

אבל להנ"ל אין זו קושיא כלל אע"פ שהרב הרצוג צודק שחלזון היינו צדף אבל זה רק סתם חלזון לא של תכלת אבל חלזון דתכלת הוא דג.

ועתה אכתוב עוד קושיא על הראדזינר קושיא שהיא מפורסמת שכל מי שרק מתחיל לעסוק בנושא התכלת יודע קושיא זו על הראדזינר אבל התירוץ על קושיא זו לא ידוע, את הקושיא אעתיק מספר ים החכמה (תשס"ה) מהרה"צ ר' י"מ מורגנשטרן שליט"א (עמוד כ"ד) וזה לשונו הקשו אחרוני זמננו שכדקו ומצאו שאם משתמשים בסממנים שהביא האדמו"ר מראדזין, אפשר להוציא צבע כחול מכל דבר חי, ומכח קושיא זו בטלו לגמרי שיטתו של האדמו"ר מראדזין עכ"ל. ועי"ש עוד מה שמפלפל בזה אמנם ע"י בספר התכלת (עמוד) שכתב שהקשו לפני הרב הרצוג קושיא זו ודחה אותה שאינה קושיא כלל עי"ש ועי"ש עוד בעמוד 199 שהקשה ג"כ קושיא זו על הראדזינר שכיון שעשיית התכלת של הראדזינר הוא ע"י אש גדולה מאד ובכזה חום גבוה גם אם לא יכניסו את דם החלזון ג"כ יהיה הצמר כחול אבל זה לא קושיא כלל כי צבע הכחול יהיה רק על הצמר מבחוץ אבל אינו נקלט עד כדי לצבוע את הצמר שיהיה כחול בתוך תוכיותו עי"ש היטב.

וכך כותב הראדזינר בעצמו (בסוף ספר פתיל התכלת) ובעזה"י עלה בידי להוציא מהדם השחור כדיו את צבע התכלת באופן שאין שום דבר מסייע להצבע רק דם החלזון והסממנים הם משוללי צבע ורק פועלים להוציא הצבע מהדם עכ"ל.

יש עוד קושיא על הראדזינר והיינו שמביאים ראיה שהחלזון הוא מורקעס (ארגמן קהה קוצים) וקושיא זו הביא הרה"צ ר"מ מורגנשטרן שליט"א בספרו ים החכמה (עמוד כ"א) שיש שרוצים להביא ראיה ממה שמצאו בורות צביעה עם קונכיות (צדפים) מחלזון המורקעס אבל הוא דוחה ראיה זו וכותב שאין להביא מכך שום ראיה כלל שכן אין הוכחה ודאית מלפני כמה שנים הבורות הללו, והם בעצמם מודים שהזמן היותר מוקדם שאפשר לשייך להם הוא מזמן האמוראים ועי"ש שכתב עוד תירוץ על קושיא זו.

עכשיו אכתוב דבר מעניין דהרמב"ם כתב (בהלכות ציצית פ"ב ה"א) והתכלת האמורה בציצית צריך שתהיה צביעה צביעה ידועה שעומדת ביופיה ולא תשתנה עכ"ל והתעניינתי אצל משפחת בית ראדזין אם התכלת של הראדזינר עומדת ביופיה ולא תשתנה וקיבלתי מכתב מהרה"ח אלחנן ראובן גולדהבר שליט"א וזה לשונו יש בידנו תכלת מלפני כ-70 שנה ועדיין עומדת ביפיה כשעת הצביעה עכ"ל.

והנה המאמר הזה הוא תמצית מקונטרס שכתבתי, ועל הקונטרס קבלתי הסכמות מהרבנים הגאונים (לפי סדר הא"ב) הרב עזריאל אורבעך שליט"א הרב שאול אלתר שליט"א. הרב ישראל הלוי בעלסקי שליט"א, הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, הרב משה הלברשטם שליט"א, הרב אפרים פישל הערשקאוויטש שליט"א הרב ישראל יעקב פישל זצ"ל, הרב אפרים פישל רבינוביץ שליט"א, הרב צבי שרייבר שליט"א, ועוד.

